

DAGENS FRÅGOR

Den 15 mars.

Kyösti Kallio. Kyösti Kallio är personligen en hederlig man och en oförvitlig medborgare. Under hela hans långa politiska bana har ingenting fallit honom till last som icke kunde tåla det skarpaste dagsljus. Och i fråga om fosterländskt patos och brinnande vilja att tjäna sitt land och att göra alla rätt fyller Kallio de högsta mått.

På hans erfarenhet i politiska ting och kännedom om finländskt statsliv finnes heller intet att anmärka. Kallio är född 1873 i norra Österbotten, på en enkel österbottnisk lantgård. Hans bildning är utöver den första skolgången självförvärvad. Genom ideella strävanden, ungdoms- och nykterhetsföreningsarbete kom han till det kommunala livet, och den vägen till de sista ståndslantdagarnas bondestånd. Han var med om att bilda agrarpartiet och hörde till dess första uppsättning på 7 lantdagsmän i den första enkammaren. Sedan har han oavbrutet tillhört folkrepresentationen, tills han den 15 februari i år valdes till republikens president. Sin första regeringspost, den första en agrar nått, fick Kallio i Tokois »ministär» 1917, Finlands första egna regering; han var även medlem av Svinhufvuds självständighetssenat, och han var även den första agrar, som blev regeringschef. Statsminister har han varit fyra gånger, och sammanlagt har han deltagit i ej mindre än tio regeringar. Vid femton riksdagar har Kallio fungerat som talman. Tilläggas må även att Kallio det sista tiotalet år haft sin arbetspost i Finlands Bank, där han varit medlem i direktionen, samt att han självfallet haft ett otal kommitté- och andra förtroendeuppdrag.

Kallio saknar långt ifrån representativa egenskaper. Tvärtom är han en god talare, visserligen med en dragning åt det sentimentala, men han kan även tala kraftfullt när det behöves. I hela sitt uppträdande har han en naturlig värdighet. Trots att Kallio närmast måste betecknas som småväxt vilar över hans yttre mycket av en bondehövding i detta ords bästa bemärkelse.

Men en man i en så utsatt ställning som Kallio har givetvis även kommit att blotta sina svagheter. En av de mest märkbara är bristen på skolning. Finlands president är i mycket en ämbetsman, och vad som saknas av utbildning är svårt att reparera. Den bristande kunskapen i landets ena språk är honom även till stort förfång. Resande svenskar påstå sig ha talat svenska med Kallio, men inför inhemska män, även enspråkigt svensk allmoge, talar Kallio aldrig annat än finska. Något utländskt språk behärskar han ej.

Ovan nämndes Kallios goda uppsåt och fasta vilja att göra alla rätt. Men i fråga om vad som är rätt och klokt kunna självfallet meningarna vara delade. Kallio har aldrig vuxit helt fri miljön uppe i norra Österbotten, under sin långa statsmannabana såsom agrarernas ledare har hans ursprungsåskådning ej förändrats. Folkets väl ser

Dagens frågor

Kallio därför fortfarande främst såsom jordbrukarens eller egentligen småbrukarens väl. Sin ungdoms ideella strävanden har han heller aldrig lämnat. Detta gäller även språkfrågan. Kallio vill utan tvivel giva svenskarna i Finland den rätt som tillkommer dem, men vad han uppfattar som rätt därvidlag, betraktas ofta av svenskarna som orätt. Det var t. ex. icke av ond vilja Kallio i sitt regeringsprogram för senaste höst upptog en lösning av universitetsfrågan, vilken av (de finska) juristexperterna betecknats som grundlagsvidrig och som skulle betytt den svenska undervisningens död, utan han ansåg en sådan lösning rättvis. Och Kallios sista verk, avskaffande i svensk författningstext av den svenska språkformen för ett antal finska orter, berodde ej på illvilja mot det svenska, utan på uppfattningen att Finland är finskt och att svenska namn ej höra finska orter till.

Utrikespolitiskt är Kallio osjälvständig. Han har en stark känsla för brödrafolket Estland och ingen speciell veneration för Skandinavien. »Bondehövdingen» med sitt stora patos för folkfrihet synes först under de sista åren fått ögonen öppnade för varifrån denna frihet kommit till Finland. Att han dock av starkare makter, Finlands uppenbara intressen, kommer att verka för eller drivas till nordiskt samarbete är givet.

En sanningsenlig karakteristik av Kallio kan ej helt gå förbi hans kända benägenhet att lita på råd från dem, han hyser förtroende till, och en viss därav följande osjälvständighet. Man har skäl att frukta att detta kommer att giva hans gamla partivänner rätt så stora chanser, och åtminstone kan man utgå ifrån att under Kallios tid statsministrarna skola bliva de egentliga styresmännen för riket. Dock endast så länge de samarbeta med riksdagen. För Kallios absoluta lojalitet mot den parlamentariska styrelseformen borgar hela hans tidigare i starkt demokratiskt-parlamentarisk anda förda politik.

Med utgångspunkt från Kallios hittillsvarande verksamhet kan man alltså förutspå att hans, liksom Relanders, tid i motsats till Ståhlbergs och i någon mån Svinhufvuds blir statsministrarnas, ej den regerande presidentens.

Regering och regeringspartier. På ett annat ställe under »Dagens frågor» behandlas självständigheten bland våra dagars riksdagsmän, därvid exemplifierad av ett »fall» under debatten om resningsinstitutet. Problemet har även en annan sida: förhållandet mellan regering och riksdag.

Om någon klagan under 1920-talet varit allmän bland dem, som rent principiellt sysslat med konstitutionella problem, har det varit oron över riksdagens allt längre gående böjelse att nagelfara regeringarnas framställningar och nästan tortera de arma minoritetsregeringarna. Att de efter kriget snabbt växlande minoritetsregeringarna icke blevo föremål för något större undseende är visst och sant, och så långt äro klichéerna om »förfallsperioden» otvivelaktigt riktiga. Å andra sidan ha dessa skildringar och dessa nödrop från »den

starka regeringens» vänner många gånger byggt på påtagliga överdrifter. Man har fäst sig vid vissa flagranta regeringsnederlag men ej gittat observera att det övervägande antalet regeringsförslag ändå dock bifölls liksom att åtskilliga riksdagsbeslut blott inneburo modifikationer av regeringsförslagen. Framför allt har man ej fäst tillräckligt avseende vid att svensk parlamentarism vid utformandet aldrig kalkulerats på det engelska underhusets lydno under majoritetspartiets regering.

Minoritetsregeringssystemet var i ett hänseende verkligen en avart av sund parlamentarism, nämligen därigenom att det icke erbjöd några möjligheter för regeringsmakten att hindra intrång från riksdagen på sitt grundlagsenliga kompetensområde. Men i ett annat hänseende anknöt det till en hundraårig svensk tradition: det gjorde riksdagen till något annat än en registreringsapparat för regeringen, det tillät — i sina bästa ögonblick — riksdagen och all där församlad erfarenhet och sakkunskap att utan partisynpunkter fritt pröva och vid behov korrigera regeringens förslag och det lämnade ett stort utrymme åt riksdagsmännens arbete och initiativförmåga. Det öppnade med andra ord möjligheter att vidmakthålla den balans och giva tillfälle till den växelverkan mellan regering och folkrepresentation, som utgör själva fundamentet i 1809 års regeringsform. Obestriddligen slog systemet över i ett — särskilt under kritiska valår — alltför utpräglat riksdagsvälde och äventyrade därigenom en målmedveten och planmässig regeringsledning samt skall såsom sådant bedömas, men objektiviteten fordrar erkännandet, att det kunde utlösa och ofta även utlöste ett sakligt fruktbarande samarbete mellan regering och riksdag samt mellan olika partier, ett samarbete byggt på sakskalet och frigjort från partilojalitet eller partisynpunkter av lägre värde.

Under årets riksdag har regeringsmakten upplevt en renässans, åtminstone så långt man hittills kan döma. Exc. Hansson har alltid talat vackra ord om den starka regeringen, och vad hans parti beträffar har det alltsedan Brantings regeringsår aldrig lämnat regeringsmännen i politiska frågor i sticket utan tvärtom varit den klippfasta pålitligheten själv. Om hr Pehrsson-Bramstorp kan det likaledes sägas, att han haft utpräglat sinne för ledarens auktoritet, i vilket avseende han starkt skiljer sig från företrädarna Nilsson i Vibberbo, Johansson i Kälkebo och Olsson i Kullenbergstorp. Däremot har bondeförbundet icke alltid tidigare gjort sig känt för någon obrottslig sammanhållning, ehuru förhållandena något ändrats sedan hr Pehrsson-Bramstorp satts i spetsen. Med vetskap om de mycket delade meningar, som inom bondeförbundet efter valet i höstas på de mycket omtalade Gilledagarna gjorde sig gällande i fråga om lämpligheten av att partiet fast engagerade sig för en samregering med socialdemokraterna, och särskilt med kännedom om att obenägenheten för bildandet av en koalitionsregering var mest utpräglad hos de vid konferensen församlade riksdagsmännen, skulle man ha kunnat vänta sig att bondeförbundets riksdagsmän nu skulle relativt fritt ta ställning till regeringsförslagen.

I själva verket har dock bondeförbundets riksdagsgrupp hittills visat en kompakt sammanhållning bakom regeringen. Den har synbarligen följt hr Bramstorp ända in genom konseljörren, och även om uttrycket ej skall fattas bokstavligen, tycks den ej heller dela Hans Anderssons i Nöbbelöf beryktade ängslan för att rösta »på kommando». När bondeförbundets representanter vid behandlingen av jordbrukets anslagsfrågor notoriskt vägrade att ens på den minsta post rubba regeringens anslagsäskanden, något som varit otänkbart därest en annan regering suttit vid makten, utgör detta det bästa beviset för att man inom partiet är beredd att visa sina representanter i regeringen obegränsad lojalitet, även om det skulle medföra att den förr så kära, fria prövningsrätten beskäres.

Man kan förstå, om partierna i de stora grundläggande politiska frågorna söka hålla samman kring den mening, som på det ena eller andra sättet fastställts som partiets. Men det har aldrig varit tradition att driva den parlamentariska disciplinen ända dithän att även småfrågorna skola avgöras genom att regeringspartiets ledamöter ålägga sig idel lojalitet mot regeringen. Ej ens Karl Staaß, som stått det engelska regeringsidealet närmast, kunde någonsin genomdriva, att det dåvarande liberala partiet i vått och torrt följde honom. Riksdagsmännen ansågo sig dåförtiden ha ett eget konstitutionellt ansvar vid prövningen av regeringsförslagen, såframt ej större värden — partiets sammanhållning, regeringens kvarblivande o. s. v. — stodo på spel. Ingen förnuftig människa kan väl heller se något ideal i att en huvudtitel — såsom fallet var med jordbruksdepartementets — faktiskt berövas den omsorgsfulla och noggranna granskning, som det är riksdagens plikt att företa och som dessutom icke borde behöva antasta departementschefens prestigekänslor.

En god illustration till »genomtrumfandets» system erhöles för någon vecka sedan, då jordbruksdepartementets kapitalökningsanslag behandlades. Vid punkten om arbetaresmåbruk kunde det genom obestridliga siffror styrkas att det av regeringen äskade beloppet, 10 milj. kr., med hänsyn till vissa inom jordbruksutskottet lämnade uppgifter begärts och tillstyrkts till ett betydligt högre belopp än vad som med till sannolikhet gränsande visshet kan komma att behövas. Då omräkningarna stödde sig på uppgifter, som voro av färskare datum än dem som stodo departementschefen vid statsverkspropositionens uppgörande till buds, riktades icke från något håll klander mot jordbruksministern för hans anslagsberäkningar. Ej heller vände sig någon mot det med anslaget avsedda ändamålet. Även om en avsevärd nedsättning av anslaget varit tänkbar utan att den planerade verksamheten därför behövt inskränkas, föreslogo några reservanter för att vara på den säkra sidan blott nedsättning med 1 milj. kr. Från andra håll framställdes yrkanden om återremiss för att sätta jordbruksutskottet i tillfälle att med hänsyn till de nya uppgifterna ånyo pröva frågan. Hr Ivar Anderson framhöll i ett starkt, från all politik kemiskt rent anförande, hurusom det hittills alltid ingått i svensk budgetpraxis att icke fastställa anslagen till ett så högt belopp att

dolda reserver uppstodo. Han erinrade om att detta krav städse förfäktats av män som Persson i Stallerhult, Thorsson och Olsson i Kulenbergstorp, och han var förvissad om att även hr Wigforss (som ej var närvarande under debatten) delade samma uppfattning. Ingen borde ha något intresse av att motsätta sig, att ett stort anslag på grund av ändrade omständigheter ånyo utskottsprövades. Och skulle det visa sig, att anslaget skulle kunna nedsättas utan att syftet med detta förfelades, kunde de frigjorda medlen tilläventyrs komma till användning för annat nyttigt ändamål eller för avskrivningar. Jordbruksministrerna och hr Johanssons i Uppmälby svar på hr Ivar Andersons anförande snarast verifierade riktigheten av dennes rent budgetära synpunkter, men de motsatte sig en återremiss och regeringsmajoriteten svek icke i voteringen trots att man synnerligen aktningsfullt lyssnat till bevillningsordföranden hr Andersons andragande. Episoden är belysande.

Innebar minoritetsregeringssystemet en överdrift åt ena hållet, är det lika påtagligt att detta avsvärjande av det egna självständiga omdömet utgör en överdrift åt det andra. Skulle denna blinda lojalitet även i opolitiska, genuint praktiska frågor bli framtidens riksdagsrecept, kommer demokratiens folkrepresentation att degradera sig själv till samma betydelselöshet som kännetecknade denna under det färdigbyggda karolinska enväldet. I längden måste också en dylik staffageroll för regeringspartiernas medlemmar bli ganska trist, i varje fall mycket tristare än oppositionens ställning med dess möjlighet att få ej blott tänka fritt utan även tala fritt. Sannolikt skulle även statsråden känna sig innerst inne mera tillfredsställda, om de visste att deras segrar vunnits trots riksdagsmännens sakliga prövning och ej tack vare »walk over».

Men riksdagen återgår kanske snart till sina gamla, svenska vanor.

Reflexioner kring AK:s Statens Arbetslöshetskommission eller som stora berättelse.

den gängse förkortningen lyder, AK, har riktat vår nyare historia med en berättelse n:r 2, gällande dess verksamhet 1925—1934. Den första, omfattande åren 1914—1924, utkom 1929. Då det är fråga om verk på 600 sidor, förstår man att mycket och tidsödande arbete ligger bakom. Sedda som en helhet spänna de över en skickelsediger tid. Själva det förhållandet att arbetslösheten blivit föremål för en så omfattande behandling är ett av bevisen på de rubbningar, som drabbat det moderna samhället. Det sägs visserligen ofta, att arbetslöshet alltid funnits, man har förr bara ej brytt sig om de arbetslösa. Ett är dock visst, att massarbetslöshet är ett industrialismens sena barn, som före 1914 endast sporadiskt vållade det svenska samhället några besvär.

Den första delen skildrade sökandets tid. Det gällde att bemästra ett alldeles nytt område inom socialvården, och omkastningarna först under världskriget och framför allt under den efterföljande ekonomiska krisen voro fruktansvärda. Det blev emellertid aldrig någon katastrof och när man nu ser tillbaka på den första 10-årsperioden,

måste man nog ge statsmakterna ett gott betyg för förutseende och omtanke parade med klok försiktighet. Det är en känd sak att den svenska riksdagen merendels klokt tänker sig väl för, innan en sak ordnas definitivt. I avseende å arbetslösheten gäller detta i hög grad. Först 1934 — efter 20 år — fattade riksdagen beslut om en arbetslöshetsförsäkring och ända till 1933 reglerades AK:s verksamhet huvudsakligen genom riksdagsdirektiv. Endast om den kontanta understödsverksamheten fanns från början en författning. Hela den tidvis enorma arbetslinjen saknade, vad angick de rent statliga reservarbetena, alldeles föreskrifter i form av lag, kungörelse eller förordning. Andra länder hade sprungit i väg med stort lagda anordningar, som sprucko vid första hårda påkänning, men vår riksdag hade ganska klart för sig att man i denna sak måste laga efter dagens läglighet. Den arbetslöse måste hjälpas, men man fick inte binda sig. Om några år kunde förhållandena vara sådana, att åtgärder av helt annan art behövde tillgripas. Erfarenheterna från de gångna 20 åren ge stöd för ett sådant betraktelsesätt, och det kan därför ifrågasättas, om det var klokt att 1933 års riksdag — alldeles oavsett innebörden av de direktivändringar, som då gjordes — så i detalj reglerade AK:s verksamhet. De verkställande organen klara oftast petitesserna bättre än riksdagen.

Under världskriget förekom endast sporadisk arbetslöshet; fastmera var arbetarebrist regeln. Endast stenindustrien lamslogs redan tidigt, och senare råkade bland annat textilindustrien ut för svårigheter att skaffa råmaterial utifrån med åtföljande driftsstörningar. Genom den härigenom uppkomna lokala arbetslösheten bereddes stat och kommun möjlighet att vinna erfarenheter s. a. s. i smått och redan då blev »arbetslinjen» svensk arbetslöshetsverksamhets röda tråd. Först bohusländska stenarbetare och sedan både manliga och kvinnliga textilarbetare utförde skogsodlingsarbeten på Västsveriges ljunghedar. När krisen — fredskrisen, deflationskrisen eller vad man vill kalla den — på senhösten 1920 satte in med fruktansvärt allvar och stor häftighet stod man alltså icke alldeles oförberedd, och under de därpå följande 2 å 3 åren utbyggdes det system för arbetslöshetens bekämpande, som sedan blev vägledande fram till 1933 års ryktbara beslut i arbetslöshetsfrågan.

När AK gått att uttömmande skildra sin verksamhet under åren 1925—1934, hade man en grund att stå på: 1922 års riksdagsdirektiv sådana de återfinnas för första gången utformade i statsutskottets utlåtande n:o 118. I de stora kapitlen om hjälpverksamhetens organisation, direktiven och hjälpåtgärderna återfinnas i det nya verket tillbakablickar med redogörelse för hur det var före 1925, vilket bidrar till översiktligheten. Att det väldiga ämnet vållat svårigheter vid dispositionen, kan man förstå. Den föregående tioårsberättelsens uppstyckning på tre skeden var kanhända nödvändig med hänsyn till skillnaden mellan kriserna under och efter kriget, men manade icke till efterföljd. Nu skildras näringslivet, arbetslöshetens omfattning, organisation och principer, hjälpåtgärder, kostnaderna m. m. i skilda

kapitel rätt igenom hela perioden och det gör, att man hittar ganska bra i boken med hjälp av innehållsförteckningen. Härom är intet annat än gott att säga, men den oinvigde skulle nog gärna velat ha en sammanfattande skildring över hjälpformernas inbördes utveckling, jämförd med arbetslöshetens omfattning och art, samspelet mellan arbetslinjen och understödsverksamheten under olika perioder, den samlade innebörden av 1933 års riksdagsbeslut o. s. v. I viss mån återfinnes en dylik skildring i 17:de kapitlet: »Hjälpverksamhetens anpassning efter arbetsmarknadens förändringar.» Men redogörelsen framskrider årsvis och ger ej en samlad översikt. I resumén på franska och engelska återfinnes däremot en förtjänstfull överblickande redogörelse.

Siffrorna tala sitt tydliga språk om den väldiga storleken av det allmännas genom AK utövade hjälpverksamhet. Ej mindre än 448 miljoner kr. har utgivits av stat och kommun härför under 1925—1934. Statens andel är något mer än hälften. Under de goda åren 1925—1930 kostade arbetslösheten staten 4,5 miljoner kronor pr år och under de dåliga åren 1931—1934 52 miljoner kronor. Dessa tal torde böra jämföras med AK:s beräkningar beträffande kostnaderna för innevarande och nästkommande budgetår, vilka sluta på 29,4 och 15,0 miljoner kr. Då man betänker, att vi nu dessutom ha beredskapsarbeten med deras vid budgetårets 1936/37 ingång resterande arbetstillgång, som måste räknas i miljoner dagsverken, blir man onekligen betänksam. Det kan ifrågasättas, om man kan gå vidare på samma linjer som hittills, när arbetslöshetsutgifterna under ett utpräglat högkonjunkturår äro sex gånger större än medeltalet för åren 1925—1930, beredskapsarbetena oräknade. I varje fall synes det vara klart, att beredskapsarbetena icke lösa problemet, som måste angripas på nya fronter med direkt sikte på arbetslöshetens verkliga nedkämpande.

Ett kapitel av intresse är det, som handlar om konfliktdirektiven, där bland annat akterna i »Stripafallet» äro tämligen ingående avtryckta. I samband med redogörelsen för 1933 års direktiv anföras några utslag av Kungl. Maj:t i anledning av besvär över AK:s beslut beträffande arbetslöshetshjälp till byggnadsarbetare under den stora byggnadskonflikten 1933—34. De prejudikat, som härigenom givits, bestyrka endast kritiken från 1933. Det logiska sambandet mellan arbetslöshetshjälp och konflikt är avklippt. Det är numera möjligt för en skicklig strejkledning att manövrera så att en stor del av kostnaderna för en konflikt överflyttas på samhället, särskilt vid arbetsplatser av intermittert art, vägbyggnader och dylikt. Häremot kan anföras, att några mera uppseendeväckande misshälligheter påvisligen icke blivit följden av de nya direktiven, men vi ha å andra sidan icke prövat det nya systemet i en lågkonjunktur — ännu.

Lönebestämmelserna, som med hänsyn till arbetslinjens starka företräde är systemets nyckel, har ägnats ett kapitel. Vad som här intresserar är verkan av 1933 års beslut om höjning av reservarbetslönerna till samma nivå som den öppna marknadens grovarbetarelöner. Ehuru det icke är möjligt att med tillgängliga uppgifter säkert uttala

Dagens frågor

sig härom, synes den direkta lönestegringen över lag röra sig om endast 5 à 10 %. Men då är att märka, attorstädernas reservarbetare fingo 20 à 30 % och landsbygds knappast något. Under det att man förut tagit hänsyn till landsbygds lägre löner, på så sätt att reservarbetslönen där låg närmare den öppna marknadens lön än i de högre löneklasserna, tappade man bort den synpunkten 1933, därigenom ökande klyftan mellan land och stad.

Av tidningarna har framgått, att AK reviderat sina grovarbetarelöner. Åtgärden var enligt riksdagens direktiv och med hänsyn till löneutvecklingen ofrånkomlig. Löneläget förskjutning uppåt avtecknade sig i kraftiga lönehöjningar. Reservarbetslöner på landsbygden understiga icke 4:40 kr., ofta äro de högre. Höjningarna torde motsvara 10 à 20 %. Detta sammantaget med vad som förut sagts om de stegrade kostnaderna synes föra därhän, att arbetslinjen blir för dyr. AK räknar i årets petita med en årskostnad på 3,000 kr. pr reservarbetare och det är fara värt, att man av budgetsål nödgas inskränka reservarbetenas omfattning betydligt. Detta måste vara en utveckling i felaktig riktning.

Ungdomshjälpen tilldrar sig särskilt intresse. Arbetslöshetshjälp åt unga arbetslösa är av ganska sent datum. Under senare hälften av 1920-talet föreslogos åtgärder härför genom motioner i riksdagen och i den offentliga diskussionen av socialt intresserade personer. Efter diverse utredningar beslöt Kungl. Maj:t i december 1931 att en särskild konsulent skulle anställas av AK för behandling av ärenden rörande kurser för arbetslös ungdom. Arbetslösheten i de lägre årsklasserna hade vid denna tidpunkt börjat bli allvarlig, och vid krisens toppunkt i början av 1933 uppgick arbetslösheten bland 16—21-åringarna till 28,000. Redan i oktober 1934 var man nere i 11,700 och i skrivande stund är ungdomsarbetslösheten nästan eliminerad. Av endast 2,500 i hela riket återfinnas hälften i Göteborgs och Bohus, Västernorrlands och Norrbottens län, således inom de »utsatta områdena».

Fastän ungdomsarbetslösheten sålunda blott under en kortare tid varit ett kvantitetsproblem, var det utan tvekan klokt att ägna ungdomen särskild omtanke. Där ligger nog bristen i svensk arbetslöshetspolitik, att det inte skedde tidigare. AK kan inte häcklas härför, då åtgärderna huvudsakligen tillhörde undervisningsväsendet, och hr Möller hade rätt, när han för något år sedan nödgades konstatera, att, om ungdomen i betydligt större omfattning givits yrkesutbildning, skulle den ha emottagits med öppna armar av exempelvis verkstadsindustrien, som sedan lång tid tillbaka klagat över omöjligheten att få kvalificerad arbetskraft. Från och med 1932, då AK för ifrågasvarande ändamål anställde särskild personal, vidtog en livlig försöksverksamhet, där man på samma sätt som eljest prövade sig fram. Beträffande utbildningen vid kurser vunnos de lärdomarna, att det är mycket svårt att sätta folk över 20 à 21 år på skolbänken i en yrkeskurs och att det är 16—18-åringarna, som bära givas en rationell yrkesutbildning. AK-kurser av kortare omfång torde under de flesta förhållanden få anses vara palliativ. Det riktiga är naturligtvis, att

skolväsendet upprättar yrkesskolor i nödig omfattning. Så har också skett, fastän det kunde ha gått fortare. Blekinge och Bohuslän ha fått sådana yrkesskolor, men i det i många hänseenden hårt drabbade Västernorrlands län måste frågan lösas provisoriskt av AK. Det dröjde uppseendeväckande lång tid, innan regering och landsting vidtogo åtgärder i detta viktiga avseende.

En annan gren för ungdomshjälpen var den frivilliga arbetstjänsten, varom de båda Norrköpingsriksdagsmännen Ivar Anderson och P. A. Bergström var för sig motionerade vid 1933 års riksdag. Tanken var god, men även här synes erfarenheten ha givit fingervisningar om lämpligare arbetsformer. AK övergick mer och mer till ungdomsreservarbeten, d. v. s. en av 1934 års ungdomsarbetslöshets-sakkunniga föreslagen kombination av arbetstjänsten och det vanliga reservarbetet, en ganska lycklig form, där frivilligheten borttagits och där man kunde fordra en ordentlig arbetsprestation, men där också tillfälle gavs att bättre ta hand om ynglingarna än vad som varit möjligt vid reservarbetet. En ovärderlig förtjänst har AK:s ungdomshjälp haft under den sistförflutna krisen, nämligen att inga arbetslösa under 22 år ha behövt lämnas kontanta understöd annat än i samband med bevisande av kurs eller arbetsläger; arbetslöshets-hjälpen åt ungdomen skulle alltid vara förenad med en motprestation.

En gren av ungdomshjälpen torde kunna betecknas som särskilt lyckosam, nämligen anordnandet av s. k. skogshuggareskolor i Norrland. I form av ungdomsreservarbeten lärde man ynglingar från speciellt gruvkommunerna och Kalixorten, där de icke kunde få något arbete, att hantera yxa, såg och barkspade, m. a. o. pojkarna finga en efter förhållandena lämpad yrkesutbildning. Exemplet har manat till efterföljd och icke blott AK utan även privata skogsbolag, delvis i samarbete med vederbörande kommun, ha under innevarande vinter fortsatt på den inslagna vägen.

Om man lämnar åsido sakens politiska sida, får man förvisso det intrycket vid läsningen, att AK ställt väl om sitt hus med god organisation och skickligt förutseende. Man måste dock betänka, att AK under en ganska lång period var landets största arbetsgivare med tidvis över 25,000 arbetare i egen regi och 17 å 18,000 arbetare i företag, som stodo under AK:s kontroll. Med all den erfarenhet, som de många åren givit, torde AK lärt sig konsten att bemästra konjunkturarbetslöshetens problem och däri ligger dess styrka. När AK uppehöll sin verksamhet under åren 1924—1930, då arbetslöshetssiffran pendlade mellan 5,000 och 25,000, tjänstgjorde den mera som en beredskapsorganisation, som vid behov kunde svälla och likt en generalstab i krig mobilisera landets nödvärn. Det vore alltför optimistiskt att tro att vi nu skulle stå inför en lika lyckosam period som den nyssnämnda. Krisen har lämnat efter sig några stygga sår, som icke vilja läkas, främst i Bohuslänns stenkommuner och i industridistriktet i Västernorrlands län. Även några andra mörka punkter finnas. Kalix har ej blivit sanerat trots de stora summor, som nedlagts där. Söderhamn, vars gamla trävaruindustri är raserad, är även i ett bekymmersamt

läge. Det är icke möjligt att här närmare behandla de »utsatta områdena», men det bör med eftertryck framhållas att något bör göras. Speciellt gäller detta Västernorrlands län. Hr Möller tycks stå handfallen. Han har lovat, att det skulle bli en särskild utredning, men kommittén är ännu icke tillsatt. Statsverkspropositionens uttalande om beredskapsarbeten för dessa områden är ett fattigdomsbevis. Som det mest positiva, som framkommit, vill man gärna beteckna fjolårets och årets högermotioner i arbetslöshetsfrågan, där nya uppslag framfördes. Nya utvägar är vad som kräves. En stelnad arbetslöshet, som lägger sin förlamande hand över en stor bygd, måste angripas med sikte på näringslivets förkovran. Det räcker icke med understöd, reserv- eller beredskapsarbeten. Det mest skrämmande är, att sågverksindustrien, om den icke hämmades av sociala och kommunal-ekonomiska hänsyn, förmodligen skulle kunna ytterligare minska sina arbetsstyrkor avsevärt, och detsamma torde även gälla cellulosa-fabrikerna. Det måste på något sätt gjutas nytt liv i denna landsända.

Det är knappast AK:s uppgift att vara initiativtagande i denna riktning. Sådant ankommer på regering och riksdag.

Den vaknande dubbelörnen. När exkejsar Karl av Österrike på våren 1922 för alltid slöt sina ögon på det fjärran Madeira, föreföll det, som om utsikterna för en habsburgsk restauration i Wien definitivt försvunnit. Den sällsynta omdömes- och karaktärslöshet, på vilken den siste monarken hunnit visa talrika prov under en kort och högst olycklig regering, hade till synes fullständigt förtärt det stora kapital av lojalitet mot ärkehuset, som samlats under århundraden. De huvudlösa äventyr, som Karl två gånger anordnat för att återvinna sin ungerska krona, bidrogo ytterligare till att söndersmula de sista resterna av prestige. Och i Österrike var det politiska och ekonomiska sammanbrottet svårare än i något annat land. Trådarna mellan det förflutna och det nya tedde sig därför som fullständigare avklippta än överallt annorstädes. De diminutiva rester av monarkism, som ännu visade sig, tillmättes därför åtminstone i utlandet endast ett mycket måttligt kuriositetsintresse.

Vida gynnsammare tedde sig däremot länge Habsburgs utsikter i Ungern. Där hade de monarkiska institutionerna bevarats, ehuru man ej funnit någon ny bärare av Stefanskronan. Den monarkiska andan levde stark bland folket, och även i politiken gjorde den sig kraftigt hörd. Det enda hindret för en restauration föreföll att vara Lilla ententens hart när hysteriska motstånd. Men det visade sig snart, att läget för Habsburg ej var så gynnsamt, som man kunnat tro. Monarkisterna voro delade mellan de legitimistiska kretsar, som i kronprins Otto sågo den ende tänkbare konungen, och dem, som, delvis i hopp om större förståelse i utlandet, ville uppbygga en ny nationell monarki på en av de i Ungern acklimatiserade grenarna av dynastin. Framför allt visade det sig, allteftersom tiden gick, att regeringskretsarna ansågo monarkin utan konung vara en rätt angenäm lösning, och att de utan större vedervilja funno sig i att utlandet tvingade

ungrarna att låta tronen stå tom. Särskilt sedan den nyligen bortgångne konseljpresidenten Julius Gömbös trätt i förgrunden, blev denna utveckling allt tydligare. För närvarande kan restaurationen anses sakna politisk aktualitet i Ungern, ehuru man ej bör förbise, att dess psykologiska förutsättningar äro så goda, att en omsvängning plötsligt kan inträffa, som åter gör frågan brännande.

Helt annorlunda har utvecklingen tett sig i Österrike under de senaste åren. Sedan Dollfuss upprättat den diktatur på klerikal och lokalpatriotisk grund, som trots stora svårigheter alltjämt äger bestånd, har Habsburgfrågan blivit i högsta grad aktuell. Det nuvarande systemet stöder sig endast på en minoritet — enligt många välunderrättade iakttagares mening har både nationalsocialismen och marxismen var för sig fler anhängare än systemet Schuschnigg. Sådant detta utvecklats sig under den senaste tiden, efter Starhembergs och hemvärnets fall, utgör den politiska katolicismen dess fasta grundval. Men trots all diplomatisk skicklighet och djup människokunskap har Rom numera ej samma makt över själarna som i en tidigare generation. Den ideologi, som klerikalismen företräder, kan ej längre nå de stora massorna. Under sådana förhållanden hotas Schuschniggs Österrike av att bli en ren byråkrati- och polisstat, om den ej mot bruna och röda kan ställa en ideologi och en symbol med samma slagkraft som deras. En sådan finns till hands i det habsburgska namnet. Under tyngden av efterkrigsårens politiska olyckor och ekonomiska nöd har minnet av kejsar Karls regemente bleknat, medan Frans Josefs långa regering mer och mer står som den gamla goda tiden, då Wien var en rik och lysande europeisk huvudstad och Österrike intog en stolt plats bland makterna. Genom minnesutställningar och filmer har denna känslöstämning ytterligare stimulerats och skapat en föreställning om 1800-talets Österrike, som är mycket ljusare än vad den av nationalitetsstrider och yttre motgångar förvittrade Donaumonarkin i verkligheten var.

Goda förutsättningar finnas sålunda för en habsburgsk propaganda, och den har ej uteblivit utan förts med stor iver och talang och under regeringens tydliga välsignelse. Ett första steg var återkallandet av de ur landet fördrivna habsburgarna, vilkas återkomst mångestädes fick karaktär av formlig triumf. Särskilt den gamle, högt ansedde ärkehertig Eugen av ärkehusets fältherregren blev en stor moralisk tillgång för rörelsen. Att Schuschnigg själv och kretsen kring honom äro uppriktiga anhängare av en snar restauration, är också tydligt, och visar sig utåt i regeringsmedlemmars, t. ex. vicekanslern Hülgerths, deltagande i monarkistiska manifestationer. Det rör sig ju här, som redan antytts, om själva livet för det nuvarande Österrike.

De svårigheter, som nazismen och marxismen inom Österrike resa mot en restauration, skulle under nuvarande maktförhållanden betyda föga. Det är helt och hållet det yttre motståndet, som hittills hindrat kronprins Otto att draga in i Hofburg. Från början var det ju Lilla ententen, som stod som restaurationens svåraste fiende. Man fruktade i Prag, Belgrad och Bukarest, att Habsburg, trots allt som spritts ut

om dess vanstyre, skulle visa sig utöva en alltför stark attraktionskraft inom de delvis så godtyckligt tillyxade successionsstaterna. Mot detta Lilla ententens kompakta motstånd ha Habsburg och dess vänner tidigare sökt stöd hos Jugoslaviens huvudfiende Italien. Mussolini har under årtal stött monarkisterna, och ideligen hava rykten surrat om en förbindelse mellan kronprins Otto och huset Savoien.

Med nazismens allt större maktutveckling i Tyskland har ett nytt läge uppstått. Habsburgs återuppståndelse vore det svåraste, kanske det slutgiltiga, hindret för »Anschluss» i alla dess former. Det kan möjligen också i Berlin befaras, att en restauration vid Donau skulle göra monarkin ånyo aktuell i själva Tyskland, särskilt om motgångar mötte det tredje riket. Wittelsbacharnas alltjämt fasta grepp om bajorarnas sinnen är därvid av intresse att observera. Tyskland har därför mer och mer övertagit Lilla ententens roll som Habsburgs huvudantagonist. I gengäld har stämningen i Prag blivit mindre hätsk mot Otto, eftersom restaurationen ter sig som ett mindre ont än en utveckling, som på tre håll skulle innesluta Böhmen i ett tyskt järngrepp. Rumänien har vissa dynastiska förbindelser med Habsburg, och med Titulescus fall kom restaurationens ivrigaste fiende där åtminstone för en tid ur spelet. Härtill kommer, att det hos Lilla ententens skyddsherre, Frankrike, sedan länge finnes starkt prohabsburgska kottierier, för vilka freden i S:t Germain tedde sig som ett ödesdigert missgrepp, och som nu av den omedelbara faran för Anschluss fått vind i seglen. Det började se ut, som om det ej skulle visa sig omöjligt att med fransk hjälp övervinna Lilla ententens motstånd mot en restauration. Legitimisternas ledare, baron Wiesner, företog i februari en resa till London och Paris. Åstundan att övervinna motståndet är väl förklaringen till uppkomsten vid sidan av den gamla »svartgula» monarkismen av en ny »röd-vit-röd», som klart godtager det lilla nuvarande Österrike som område för Habsburgs nya ära. I samband härmed lär en viss spänning ha yppat sig mellan baron Wiesner och hertig Max av Hohenberg, den i Sarajevo mördade Frans Ferdinands son. Det är dock svårt att förstå, hur denna duodesstat skall kunna uppbära kejsartiteln utan att utmana löjet. Om någon annan värdighet kan väl av traditionsskäl ej bli tal, och överhuvud taget är väl Habsburgs förflutna svårt att förena med en alltför begränsad politik. Och vid denna restauration äro traditionerna allt!

En av Lilla ententens stater har helt framhärdat i sitt motstånd mot restaurationen. Det är Jugoslavien, som alltjämt har sitt kroatiska problem olöst. Och kroaternas kejsartrohet har varit hart när legendarisk.

Trots detta motstånd tedde sig Habsburgs utsikter vid början av 1937 rätt ljusa. Men avgörande måste dock Tysklands och Italiens hållning bli. Och i det tysk-österrikiska förhållandet, som efter julfördraget såg ut att bli bättre, har å sistone en märkbar skärpning inträtt, parallellt med Schuschniggs tendens att gynna monarkisterna. Inom den österrikiska regeringen har tydligen motsättningen blivit stark mellan kanslern och de tyskvänliga ministrarna, Glaise-

Horstenau och Neustädter-Stürmer. Dessa tilltagande misshälligheter, som efterträtt hoppet om »eine kalte Gleichschaltung», tyckas ha satt sin prägel på friherre von Neuraths besök i Wien i februari och gjort det tämligen resultatslöst. En följd fick det dock: det blev tydligt, att Tyskland absolut motsatte sig en restauration. Och omedelbart efteråt inträffade en tilldragelse, som för Schuschnigg måste ha inneburit en smärtsam besvikelse: Italien, Habsburgs tidigare beskyddare, desavouerade genom den officiöse journalisten Virginio Gayda alla restaurationsplaner in amplissima forma. Härmed var tanken tills vidare fallen. Till yttermera visso har den tjeckoslovakiske utrikesministern Kofka nyligen i parlamentet å sitt lands vägnar ställt sig helt avvisande.

Det återstår att se, huru den vidare utvecklingen kommer att te sig. Det är tydligt, att de österrikiska regeringskretsarna fortfarande önska en restauration och i den se enda räddningen för sin stats självständighet. I nuvarande situation synes den genomförbar blott med franskt och engelskt stöd även med risk att möta tyskt och italienskt motstånd. Är Schuschnigg villig att spela ett så högt spel, och skulle i så fall Paris och London våga stödja honom? Därom kan intet sägas med visshet. Sannolikast är väl, att allt tills vidare förblir vid det gamla, men Schuschnigg har i sina mellanhavanden med furst Starhemberg och med Tyskland visat sig vara en överraskningarnas man och äga en beslutsamhet och en kallblodig politisk skicklighet, som från början ej många ville tillmäta honom.

Presidentvalet och Svenska folkpartiet. Elektorsvalen hade givit följande resultat: Svinhufvud 86 elektorer plus 20 svenskar, som deklarerat sig ställa Svinhufvud främst, Tanner 95 elektorer, Kallio 56 elektorer samt Ståhlberg 36 elektorer plus 7 svenskar, som ställde denne främst. Detta innebar en uppdelning av elektorsförsamlingen i tre någorlunda lika stora grupper: högern — Svinhufvud; den borgerliga centern — Kallio och Ståhlberg; vänstern — Tanner. Då absolut majoritet behövdes voro centerns kandidater trots deras lägre personliga röstsiffror i ett avgjort gynnsammare läge än konkurrenterna till höger och vänster. Av dessa var Tanner redan från början utan chans, i Finland är ännu gränsen mellan borgerlighet och socialdemokrati så skarp, att Tanner ej i något fall kunde räkna på något större antal borgerliga röster. Däremot måste man antaga att bland agrarerna förefanns så mycket understöd för Svinhufvud att ifall Kallio bleve eliminerad majoriteten skulle föredraga den sittande presidenten framom Ståhlberg, samt att bland framstegsmännen åter ifall Ståhlberg bleve eliminerad en mindre grupp skulle föredraga Svinhufvud framom Kallio.

Det var socialdemokraterna, som ställde upp spelet. De önskade näst Tanner helst se Ståhlberg vald, men främst av allt var dem Svinhufvud förhatlig. Då de icke kunde lita på agrarerna i en tvekamp mellan Ståhlberg och Svinhufvud, beslöto de försöka genomdriva

Ståhlbergs val i första omgången. Om detta ej lyckades skulle de i den andra, där alla utom de två främsta blevo definitivt eliminerade, rösta på Kallio, för vilken majoritet tillsammans med agrarerna alltid kunde påräknas.

Denna socialdemokraternas taktik meddelades de övriga partierna. Avgörandet kom på så sätt att ligga hos svenskarna. Socialdemokrater och framstegspartiet hade tillsammans 131 röster; skulle minst 20 svenskar av 27 votera för Ståhlberg i första omgången, så bleve han vald, i annat fall Kallio. Av de svenska rösterna gåvos 19 för Ståhlberg, medan 8 elektorer höllo fast vid Svinhufvud i första omgången. Härigenom fick Ståhlberg endast 150 röster, medan för absolut majoritet erfordrats 151. Svinhufvud fick 94 och Kallio 56. I andra omgången gingo sedan utom socialdemokraterna även största delen av Ståhlbergs anhängare över på Kallio, och denne fick 177 röster samt var därmed vald. Svinhufvuds röstetal var nu 104 och Ståhlbergs 19.

Ett beklämmande drag hade detta val. På alla håll arbetade och röstade man främst *mot* vissa kandidater, icke så mycket *för* sina egna favoriter. Vänstern och även en del av den borgerliga centern ville främst få bort Svinhufvud på grund av hans inställning till riksdagen och hans benägenhet att lyssna till demokratiskt tvivelaktiga rådgivare. Högern ville ej ha Ståhlberg, som sedan gammalt för vida kretsar är en nagel i ögat. Svenskarna ansågos främst böra motarbeta den äktafinnske Kallio. Bland positiva faktorer i valkampanjen kan knappast nämnas annat än Svinhufvuds ofantliga popularitet. Men allmänt ansågs dock att han, liksom Ståhlberg, bort vägra mottaga kandidatur och lämna fältet fritt för yngre och mindre omstridda krafter.

En kuriös omständighet må antecknas. 1919 blev Ståhlberg vald till president med överväldigande majoritet gentemot Mannerheim. 1925 anhöll en nästan enhällig elektorsförsamling om hans kvarstående, men då vägrade han. 1931, när Lappo hade rört om allt, och de gamla gallionsbilderna Ståhlberg och Svinhufvud behövdes på respektive partiets galejor, segrade Svinhufvud med 151 röster mot Ståhlbergs 149. I år var Ståhlberg ännu närmare återval, då han fick 150 röster i första omgången. I vartdera fallet var det svenskarnas uppdelning på dessa två kandidater, som avgjorde valet.

Ett stort rabalder har valresultatet väckt på svenskt håll i Finland. Den man blev ju vald, som av svensk opinion betraktades som den minst lämplige, och till detta resultat hade åtta svenska elektorer bidragit genom att trots lägets klarhet rösta på Svinhufvud i första omgången. För vaken finlandssvensk opinion har ett sådant handlingssätt förefallit obegripligt, och förbittringen bland valmännen har ställvis tagit sig kraftiga uttryck. Antingen ha dessa åtta, resonerar man, föredragit Kallio framom Ståhlberg. Men då borde de icke ställt upp inom det svenska valförbundet, eller åtminstone borde deras ståndpunkt ha bringats till valmännens kännedom före elektorsvalet, i vilket fall dessa personer med säkerhet ej blivit valda. Eller också hade de icke förstått sin uppgift, som var att skaffa landet den ur

svensk synpunkt lämpligaste presidenten, icke att demonstrera för Svinhufvud, sedan dennes utsikter befunnits lika med noll.

Det allvarliga i situationen ligger ur finlandssvensk synpunkt kanske mindre i presidentvalets utgång än i de inre sprickor, som »de åttas» förfaringsätt blottat. Alltsedan Lappotiden finnes en högerriktning inom Finlands svenska befolkning, som är oppositionellt inriktad gentemot Svenska Folkpartiets ledning. Den representeras huvudsakligen av personer, vilkas politiska åskådning är kritisk gentemot demokrati och parlamentarism och för vilka svenskhetens skyddande ej liksom för huvuddelen av den svenska befolkningen utgör den allt överskuggande politiska uppgiften. Hit höra flere av näringslivets ledare och en del av huvudstadsbefolkningen samt enstaka ultrahögermän på landsbygden. Denna opposition kan genom sin fåtalighet och genom brist på allmänna politiskt intresse varken göra sig gällande inom partiet eller vid riksdagsvalen, men vid dessa elektorsval lyckades den i skydd av Svinhufvuds populära namn få in flere elektorer.

Den allmänna förbittringen över »de åttas» handlingssätt, vilken ej kan döljas av att landets dominerande svenska tidningar, »Hufvudstadsbladet» och »Svenska Pressen» ägas av en av de åtta, och den mycket betydande »Nyland» av en annan, har tagit sig uttryck i yrkanden på en extra svensk partidag. När denna samlas kommer med säkerhet rätt så långt gående krav på partiets konsolidering att uppställas, och åtgärder vidtagas för att härefter trygga enhetlig svensk politisk ledning. Följden kan bli att den oppositionella högern momentant lämnar partiet och bildar en egen organisation, vilket försöktes men misslyckades under Lappotiden. Huruvida något skall göras för att bryta Amos Andersons makt över den finlandssvenska tidningspressen blir även ett av denna partidags stora problem.

Även om söndringen på svenskt håll är stor efter detta presidentval, behöver man ändå ej se pessimistiskt på situationen. Om ej förr så drivas svenskarna ihop av nästa äktfinska angrepp, de svenskar nämligen, som verkligen vilja stå och falla som svenskar. Och att den nya regimen i Finland har sådana äktfinska angrepp i beredskap, därom råder knappast något tvivel.

Adolf Hitlers Centerledaren Kaas lär på tal om Franz von Papens skolor. förriidarroll vid nazistiska genombrottet ha yttrat, att Papen på yttersta dagen endast kan försvara sitt beteende med en hänvisning till sina begränsade förståndsgåvor. I själva verket är det dock icke mycket som skiljer Kaas och Papen åt. De ha bägge gått på kompromisslinjen och gjort den tyska katolicismens ståndspunkts-tagande till nationalsocialismen beroende av taktiska hänsyn och bevekelsegrunder. Med påföljd att nazismen triumferat över hela linjen.

Sedan vid utgången av år 1936 Hitlerjugend upphöjts till statlig institution och de katolska ungdomsföreningarna avstängts från varje möjlighet att med profana medel, exempelvis på sportens område, be-

hålla greppet om ungdomen, hotas katolska kyrkan att helt isoleras från det uppväxande släktet.

Att märka är ju dessutom, att de konfessionslösa skolorna — där varken katolsk eller evangelisk kristendomsundervisning förekommer — mer och mer vunnit terräng. Man har i de tyska hemmen en allt starkare känsla av att barnens väg i livet, framför allt när det gäller karriär i statslig eller kommunal tjänst, artar sig allt annat än lätt, därest vederbörande fått sin grunduppfattning bestämd av undervisningen i en konfessionsskola. Mångenstädes i Tyskland ha antalet anmälningar till konfessionsskolorna gått så avsevärt tillbaka, att myndigheterna i enlighet med det på sommaren 1933 ingångna konkordatets bestämmelser äro i sin fulla rätt att stänga de katolska skolorna. Under det gångna året har till yttermera visso i ännu ett och mycket betydelsefullt hänseende partiet förstärkt sitt grepp om den yngre generationen, nämligen genom upprättandet av de s. k. Adolf Hitlerskolorna.

Ur Deutsches Jungvolk, Hitlerjugends specialorganisation för pojkar mellan 10 till 14 år, komma framdeles över hela Tyskland och oberoende av alla delstatsgränser begåvade och arbetsamma och i allo pålitliga gossar att uttagas för gratis undervisning i skolor, som tillsammans bilda en särskild institution inom Hitlerjugend under ledning av arbetsfrontens chef d:r Ley, numera även Obergruppenführer i S. A., och ungdomsledaren Baldur von Shirach. Undervisningen är, som sagt, kostnadsfri, inträdesåldern har satts till 12 år och undervisningen omfattar en tid av sex år. Efter avlagd examen stå alla banor inom partiet och staten öppna.

Man skulle tycka, att nationalsocialistiska partiet mycket väl kunnat nöja sig med den kontroll, som indirekt utövats över den alltmer sekulariserade statliga undervisningen. Med äkta tysk grundlighet har man emellertid föredragit att genom direkt partipräglade skolor skapa garantier för att Tredje rikets stora förvaltningsapparat för framtiden förbehålles ur rent nazistisk miljö framgånget folk.

Genom den nya undervisningsformen tillfogas självfallet de konfessionella skolorna nya svåra slag. Särskilt inom arbetar- och medelklassen komma föräldrarna med tanke på barnens framtid att föredraga den konfessionslösa skolan och därjämte inrikta sig på den kostnadsfria, ur alla synpunkter fördelaktiga nya skolformen. Stämningen på romerskt-katolskt håll i Tyskland, där man i det längsta hållit fast vid kompromisslinjen, är självfallet allt annat än optimistisk.

**I yttrande-
frihetens land.** Det klagas alltmer över att riksdagen »avindividualiserats» och att partilivet undertryckt de yttringar av självständigt tänkande, som förut hörde till dagordningen. Riktigheten härav kan ingen bestrida. Visserligen bör åtskillnad göras mellan politiska frågor, där partidisciplinen är förhärskande, och opolitiska, oftast mindre viktiga ämnen, rörande vilka en ganska stor åsiktsfrihet råder. Visserligen tillämpas ibland systemet med ratio-

nell klyvning, i det att ett parti av taktiska skäl och med hänsyn till väljarnas eventuellt diametralt motsatta uppfattningar låter var och en även i stora frågor rösta fritt. Visserligen torde riksdagsmännen — som säkerligen ej ha mindre förmåga nu än förr att innerst inne bilda sig en personlig uppfattning i frågorna — numera begagna partimötena för att avge sina personliga vittnesbörd, fastän de där-efter av lojalitet mot partiet kunna avstå från att offentligt tillkännage en avvikande, självständig mening. Men just denna moderna lojalitet mot partiet i den offentliga debatten gör skillnaden mellan förr och nu så påtaglig. Man märker de nya sederna bäst, om man ställer frågan: hur många gånger händer det nuförtiden, att riksdagsmän offentligt tillkännage en uppfattning, som icke blott strider mot partiets officiella utan även står i strid mot de intressen, som vederbörandes väljare eller starka grupper bland dessa hysa? Man kan vända på satsen och så formulera frågan: hur ofta kan man bakom ett dissentierande votum i en politisk fråga icke spåra ett sneglände mot en viss väljaregrupp eller ett ombudsmannaskap för vissa starka särintressen? Tilläggas må, att här icke kan vara tal om partiledarna, eftersom man måste förutsätta att just de bestämma partiernas ståndpunktstagande.

Våra dagars riksdag kan emellertid uppvisa åtskilliga självständiga naturer. Hr Hammarskjöld har som »vilde» inga partityngande engagemang, hr Lithander ackorderar icke gärna med sin övertygelse, hr Mosesson har övertagit greve Raoul Hamiltons roll att genom att ta hälften från varje vilja lösa tidens problem, bondeförbundarna hrr Wallén, Nyblom, Andersson i Dunker med tillfälliga förstärkningar levererade under förra riksdagsperioden ofta de få röster, som socialdemokraterna behövde för att erhålla andrakammarmajoritet, hr Lundstedt låter ingen makt i världen hindra sig från att använda även den parlamentariska tribunen som plattform i »kampen» för sina egna rättsidéer, hr Lindhagen, driven av fåfänga, originalitetsjakt och en både roande och oefterrättlig spiritualitet, försitter intet tillfälle att utvärda sin 1800-talsutopism, hr Wohlin älskar alltjämt att ge sig ut på oratoriska raider i allsköns nya väderstreck och överhuvud ha bondeförbundsprofessorerna i riksdagen ådagalagt en demonstrativ obenägenhet för ett sinsemellan kollektivt tänkande. Till dessa kunna läggas en del socialdemokrater av typen Branting—Ström—Höglund—Hage, som gärna kokettera med några nyanser blodrödare socialism än partiledningen består sig med. Naturligtvis skulle listan kunna utökas, men uppräkningsen är tillräcklig för att fastslå, att självständigheten i allmänhet hänför sig till två kategorier, dels det lilla fåtalet notoriskt självständiga, dels dem, som i centergrupperna eller på socialistsidan bilda något slags spanings-trupper.

En självständig natur i andra kammaren bör särskilt nämnas, därför att hans namn nyligen blivit föremål för diskussion. Det är fattigvårdskonsulent Verner Hedlund i Östersund. Denne socialdemokrat väckte vid debatten om resningsinstitutet stor uppmärksamhet för

sitt oförskräckta försvar för domstolarna och för sitt kategoriska fördömande av riksdagens inblandning i rättsskipningen. Med hänsyn till att riksdagen så ostentativt tog avstånd från hr Lundstedts privata aktion mot Högsta Domstolen — i andrakammardebatten fick hr Lundstedt egentligen blott hjälp av hr Wallén, vilket väl får anses som ett absolut minimum för att aktionen skulle kunna kallas framgångsrik — behövde hr Hedlunds inlägg icke i och för sig framkalla större sensation. Hr Hedlund kunde uttala sin oförgrifliga mening utan att riskera att stöta sig med partimajoritetens uppfattning i saken. De som icke blott i resningsdebatten hört hr Hedlund tala i andra kammaren, veta emellertid att han som riksdagsman alltid vinnlagt sig om både rörelsefrihet och övertygelsetrohet. Han tillhör sedan länge kammarens absoluta elit — utan att därför vara känd för Vem är det? — och det är närmast blamant för den kvällstidning, som i sitt sökande av sak med Högsta Domstolen med ansträngd ironi skrev efter debatten, att domstolens ledamöter säkerligen voro tack samma för en fattigvårdskonsulents hjälp — för det första är hr Hedlund ingen vilken fattigvårdskonsulent som helst och för det andra har hans inlägg i en dylik rättsfråga den tyngd, som en verkligt ansvarskännande prövning av föreliggande fakta och en genom mångårigt och dugande arbete i första lagutskottet förvärvat insikt alltid skänkt.

Vårt parlamentariska liv har för få respektingivande personligheter sådana som hr Hedlund för att dennes namn även på borgerligt håll ej bör bli mera bekant. Han har haft svåra år i ungdomen — efter storstrejken 1909 kom han på arbetsgivarnas svarta lista och utstängdes från arbete — men trots årslånga besvärligheter förföll han icke åt ytterlighetsriktningar. Invald 1914 i riksdagen gjorde han sig snart känd bland meningsfränder och motståndare som en karaktär med ett lika nobelt som försynt framträdande. När han för snart tjugu år sedan erhöi sysslan som fattigvårdskonsulent i Jämtland, blev utnämningen av honom liksom av ett par andra politiker till de nyinrättade konsulentposterna föremål för en ytterst livlig pressdebatt; i verkligheten torde hr Hedlund av anspråkslöshet icke själv ha eftersträvat tjänsten men nästan mot sin vilja förmåtts att söka denna av inflytelserika politiker i andra läger, däribland hr Hederstierna, vilka fäst sig vid hans intellektuella och personliga kvalitet. Säkerligen var det i detta fall ett sakligt sett mycket lyckligt val, som den dåvarande civilministern gjorde. I andra kammaren har hr Hedlund visserligen såvitt bekant aldrig gått emot sitt parti i de stora frågorna om försvar, arbetslöshet, skattebördornas fördelning, jordbrukspolitiken o. dyl. Han har huvudsakligen sökt sitt arbetsfält i riksdagen bland de socialt-humanitära spörsmålen samt bland lagstiftningsfrågorna. Just i dessa mindre brännbara ting har han utan några politiska sidoblickar kunnat oräddhågat och med stor öppenhet och ärlighet hävda egna ståndpunkter, även om dessa avvikit från partiflertalets. Inom sitt fackområde har han låtit det sunnda förnuftet tala. I de andra frågorna har han haft en uppenbar antipati mot

frasedemagogi och ytlig radikalism. När t. ex. sedlighetsspörsmålen för några år sedan behandlades och hr Lundstedt åter befann sig på krigsstigen, bröt hr Hedlund udden av sina partivänners indignation över lagarnas efterblivenhet genom att helt enkelt förklara, att det icke var något speciellt arbetarintresse att lätta på de band, varmed lagstiftningen sökte hämma en sedlig upplösning. Han företräder i etiska och kulturella frågor en mera gammaldags och sträng uppfattning än som i allmänhet är gängse på socialdemokratiskt håll. På grund av sin utomordentliga skicklighet som talare åtnjuter han också kammarens öra som knappast någon utanför de stora politikernas och ledarnas rad: han kan i sin röst inlägga en vädjan, som ej förfelar att göra intryck, han undviker varje utfall mot ståndare, och hela framförandet är buret av en stark känsla av äkta och djup övertygelse. Vare sig han talar för eller mot sina partivänner eller försöker ställa kyrkan mitt i byn är denna vädjande ton lika inträngande. Ej ofta förmår han — lika litet som andra — rubba kammarens väntade beslut, men hans inlägg skapa i ovanlig grad en viss osäkerhetskänsla hos dem, som för tillfället förfäktat en annan ståndpunkt än han. Mera än någon annan förtjänar han epitetet andra kammarens känsligaste sociala samvete.

Trots att hr Hedlunds självständighet begränsat sig till vissa områden i storpolitikens utmarker och trots att den saknar alla kriterier på att dikteras av reklamakeri eller karriärsträvan, har den icke alltid varit så populär bland meningsfränderna. Hans inlägg ha ibland uppfattats som besvärliga och enerverande. En av de socialdemokratiska tidningar, som blivit ett propagandaorgan för den Lundstedtska rättsvetenskapen, tidningen Östgöten, har således »recenserat» resningsdebatten. Tidningen uttrycker »sin djupaste förvånning över vad socialdemokraten Verner Hedlund på onsdagen tillät sig i riksdagens andra kammare» och fortsätter:

»Och detta ehuru man knappast längre bör bli förvånad över vad denne kan tillåta sig, ty han har flera gånger i lagfrågor visat sig reaktionärare än den värste justitiebyråkrat. Om det genom TT. utsända referatet är riktigt, har han sagt något, som verkligen ingen förut velat eller vågat säga i denna sak, i vart fall icke i lagstiftande församlingen. Hr Hedlund hävdade, att Mannby blivit 'dömd absolut rättvist efter krigslagarna, lagar som vi ogillar'. Hr Hedlund menade vidare, att även om resningsinstitutet reformerats enligt Lundstedts förslag, så skulle Mannby likväl ha blivit dömd 'efter den hårda lag som riksdagen själv antagit'.

Alldeles säkert kommer herrarna i H. D. att säga, att fattigvårds-konsulenten Verner Hedlund från Östersund är en klok och modig man. Huruvida de tycker det — i vart fall gäller detta i fråga om klokheten — är en annan historia. Ty de om några måste veta, att den bevisning om Mannbys skuld, som Verner Hedlund tycks anse vara ett axiom, helt enkelt icke existerar. — — —

Det måste vara något fel med hr Hedlund, när han spar sin indignation mot vad krokot är för användning varje gång justitiebyråkratin

— ty en sådan finns verkligen! — är trängd och med glädje tar emot varje bistånd av 'lekmän', folk med 'sunt bondförstånd'. Egentligen är det något oerhört, som hr Hedlund tillåtit sig.»

Så långt Östgöten. Vi erinra dock än en gång om att denna tidning i Kreugerfrågan representerar Lundstedtriktningen och varit ganska ensam om sitt utfall mot hr Hedlund. Men dess harm över hr Hedlunds uppträdande är dock ett exempel bland många på huru litet värda alla stolta fraser om yttrandefriheten kunna vara, när denna konfronteras med den partipolitiska verkligheten. Även demokratin har sina likriktningstendenser, som om de få gå för långt kunna stå parlamentets anseende dyrt.

Historie- Ture Nermans framstöt för en revision av läro-
läroböckerna. böckerna har visat, att historien som skolämne för närvarande är högaktuell. Den socialistiske sångaren torde väl knappast själv ha räknat på så många instämmanden, som dem han nu fått mottaga, och det har ej inskränkt sig till platoniska sympatibevis: Tidens förlag har utlyst en tävlan med ej mindre än 30,000 kronor i pris för nya läroböcker enligt de Nermanska linjerna, d. v. s. ökat utrymme för ekonomisk historia, seder och levnadssätt samt folkrörelser, minskat för politisk historia och krigshistoria. Under de allra sista dagarna har även det stora förlag, som utgivit de hittills nyttjade läroböckerna i ämnet, bebådadt sin avsikt att låta utarbeta helt nya, som av allt att döma också de komma att närma sig hr Nermans desseiner. I detta syfte har man på ifrågavarande håll inkallat en talrik kommitté av särskilda sakkunniga på olika gebiet.

Naturligtvis finns det mycket berättigat och lovvärt i denna strävan att vidga ramen för historieundervisningen. Alla betydande företeelser i det förflutna kunna göra anspråk på intresse hos en vaken och bildningstörstande ungdom. Men icke desto mindre är uppslaget ägnat att inge vissa betänkligheter. Antagandet av läroböcker av en helt ny typ, som realiter är avsedd att innebära en fullständig omläggning av vederbörande ämnes innehåll, även om de formellt skola hålla sig inom nuvarande studieplans ram, är en ömtålig sak, som knappast lämpar sig för det privata kommersiella initiativet utan förutsätter tillgång till den allsidiga och opartiska prövning, som bäst garanteras genom en offentlig utredning. I den av Tidens förlag tillsatta prisnämnden är valet av medlemmar i flere avseenden rätt egendomligt. Framför allt saknas där akademiska företrädare för den politiska historieskrivning, som skulle bli offret för den beramade omläggningen. Goda namn ur dessa kretsar borde annars ha varit lätta att finna. Bland de av Svenska Bokförlaget tillkallade experterna åter finns visserligen en synnerligen högt kvalificerad representant för historikerna av facket, men han bildar en ringa minoritet. Om en ny avvägning skall göras, böra väl i all rimlighets namn båda ståndpunkterna vara något så när lika företrädade bland domarna, om dessas utslag ej skola framstå som fällda på förhand. Och personvalet

är viktigt även av det skälet, att Tidens förlags nära relationer till regeringspartiet ger dess initiativ en särskild prägel. Det kan tänkas, att prisnämndens utslag medför omedelbara åtgärder.

Själva sakfrågan ger också anledning till vissa reflexioner. Den Nermanska motionen har på sådana håll i pressen, där man till varje pris vill visa sig ha ett hjärta, som klappar i takt med den förmodade tidsandan, hälsats av livligt instämmande, som tagit formen av en verklig kampanj, kanske mindre i redaktionella artiklar än i kåserier och slaskspaltversar, som antagas påverka en bredare opinion. Man frestas ibland att undra, om alla de personer som tala om vår nuvarande historieundervisnings ensidigt politiska karaktär, verkligen känna till saken. Vid en nyligen hållen diskussion i frågan i Historielärarnas förening i Stockholm visade det sig, att hr Nerman i sin motion kommit med åtskilliga felaktiga uppgifter om gängse läroböcker — han måste helt enkelt inför församlingen taga tillbaka vad han sagt. Även en annan av »den ekonomiska skolans» företrädare avslöjade sig som alldeles okunnig om vilka läroböcker, som nu användas. Förhållandet är i själva verket, att såväl ekonomisk historia som olika slags kulturhistoria ha fått sig ett mycket rikligt utrymme tillmätt i de nu gällande läroböckerna, medan den politiska historien där emot sitter ganska trångt. Den myckna krigshistorien, som ideligen får schavottera, är en ren myt — denna viktiga del av ämnet är i våra dagar reducerad till fragment. Skulle den politiska historien nu ytterligare beskäras, kommer den ej längre att vara i stånd att giva en sammanhängande bild av utvecklingen, och då den obestriddigen utgör ämnets ryggrad, skulle en dylik omläggning lätt leda till att historia såsom skolämne bleve en samling lösa kuriosa från olika områden. Dessutom torde åtminstone den ekonomiska historien, om undervisningen där verkligen skulle få någon betydelse, vara så svår, att ämnet skulle bli alltför betungande i skolan. I allmänhet torde också den politiska historien och krigshistorien med deras levande personligheter och klarare händelseförlopp vara den del av ämnet, som i genomsnittslärarens hand mest intresserar eleverna. Säkert är, att personligheternas försvinnande ur historieundervisningen skulle beröva ämnet det mesta av dess intresse hos flertalet av lärjungarna.

Av betydelse är också lärarutbildningens sammanhang med en dylik omläggning. Ämnet historia vid universiteten är framför allt politisk historia. Det är i och för sig en av fakultetens mest omfattande discipliner, och i sin vanligaste kombination är det sammankopplat med de två ämnen, som därjämte anses mest tidsödande, nordiska språk och litteraturhistoria. En ämbetsexamen i dessa ämnen torde kräva ungefär elva terminer i stället för de avsedda sju. Följden blir det utomordentligt beklagliga, att många lärare i »Historia med samhällslära», aldrig haft tid och råd att läsa statskunskap vid universitetet. Skulle emellertid nu universitetsämnet historia bli en relativt obetydlig del av skolämnet med samma namn och av lärarna krävas kunskaper i discipliner, som ligga på sidan om ämbetsexamen (ekonomisk historia, nationalekonomi, arkeologi, sociologi och konst-

historia skulle kunna ifrågakomma), uppstå mycket besvärliga problem för studiernas ordnande. En utväg, som emellertid skulle kunna tänkas för att trygga åtminstone samhällsläran för närvarande rätt osäkra ställning, vore att i ämbetsexamen göra historia och statskunskap till en egen grupp — den vore i svårighetsgrad minst sagt jämförlig med de grupper, som nu omfatta två moderna språk — och på gymnasiet upprätta tjänster i enbart historia och samhällslära åtminstone vid de större läroverken.

Men oändligt mycket viktigare än den studieorganisatoriska synpunkten är en annan. Den nuvarande tiden har som ingen annan visat, hur fullständigt överväldigande de rent politiska faktorernas inverkan är på alla områden av samhälleligt, ekonomiskt och kulturellt liv. Vårt eget statsskick kräver varje medborgares ställningstagande till de politiska frågorna. Är detta tidpunkten för att nedrusta undervisningen i politisk historia? Borde man icke just nu vara angelägen att skänka Sveriges folk största möjliga kunskap om de faktorer, som styra den politisk-historiska utvecklingen? Okunnighet härutinnan kan bli ödesdiger.

Det utrymme, som nu vid undervisningen är ägnat den politiska historien, tål ej ytterligare minskning. Skola andra sidor av utvecklingen beredas ökat utrymme inom skolan, kan det ej utan obotlig skada ske på den politiska historiens bekostnad. Om en vidgning av dessa moment verkligen befinner sig nödvändig, bör den ske genom att ämnet i sin helhet beredas ökad plats på schemat.

H. J.

Tysklands upprustning och England.

Sedan länge har den tyska upprustningen varit ett av den internationella offentliga debattens ivrigast ventilerade frågor. Störst uppseende i detta sammanhang väckte kanske Winston Churchill, vilken den 10 mars i fjor i parlamentet slungade fram påståendet, att Tyskland efter Hitlers makttillträde offrat den väldiga summan av 1½ milliard pund sterling på upprustningar och därav 600 å 800 millioner pund enbart under år 1935.

Churchill har dock ingalunda stått oemotsagd. Särskilt vederhäftigt var det genmäle, som hans landsman, professorn William A. Bone, lämnade i »The Nineteenth Century» (1936). Bone kom visserligen till det resultatet, att Tyskland utan tvivel offrat stora belopp i och för ökandet av sin militära apparat — att på relativt kort tid rusta upp till militär jämlikhet med Frankrike måste ju, säger han, kosta åtskilligt — men att det skulle röra sig om en så stor summa som den, Churchill angivit, betecknar han som fantastiskt. Det skulle i så fall ha medfört allvarliga rubbningar i Tysklands järn- och stålindustri.

Bone motbevisar Churchill med utförliga ekonomiska resonemang, vilka han baserar på siffror, som hämtats ur »Economist's Commercial History and Review of 1935». Rörande den industriella livaktigheten framhåller han, att 1935 års resultat knappt når upp till resultatet under det »fredliga» år 1929, åtminstone att döma av kolkonsumtionen (287,8 mill. ton år 1929 mot cirka 270 mill. ton år 1935). I fort-

sättningen påpekar han, att Tysklands skatteintäkter året 1934/35 utgjorde 8,223 millioner Rmk, d. v. s. ungefär 690 millioner pund. Med detta rimma Churchills uppgifter om tyska rustningskostnader på 600 à 800 millioner pund år 1935 följaktligen ganska illa, även om man tar med i beräkningen en betydande skuldökning — denna utgick nämligen i avsevärd omfattning för minskning av arbetslösheten medelst offentliga arbeten och dylikt. Vidare stöder Bone sin åsikt med att framhålla, att Tysklands import av vissa för krigsindustrien absolut nödvändiga material, som ej kunna produceras inom landet, varit tämligen normal under de sista åren och dessutom stannat vid hälften av Storbritanniens import av samma material.

Lägger man så till Bone's kalkyler den omständigheten, att Tysklands återuppbyggda vapenindustri även är inriktad på en omfattande export («kanoner i utbyte mot smör!»), blir Tysklands s. k. krigsförberedelser reducerade till måttliga proportioner i förhållande till de övriga stormakternas.

Av visst intresse är, att Liddell Hart kommit till ett med Bones uppfattning likartat resultat, ehuru från helt andra utgångspunkter. I en i »Foreign Affairs» (1937: 1) publicerad artikel om Europas arméer jämför denne de olika makternas militära styrka. Vis à vis Tyskland formulerar han därvid den för oroliga sinnen synnerligen lugnande slutsatsen, att »det finns anledning betvivla, att den tyska armén i sin helhet är tillräckligt utvecklad i fråga om utrustning och taktik för att kunna övervinna motståndet från en stark och modern defensiv-armé» (Frankrike!). — I fråga om ett tyskt försvarskrig ställer det sig med all sannolikhet annorlunda. Och för övrigt är det väl där, som skon egentligen klämmer. Den tyska försvarsmakten är för närvarande tillräckligt kraftig för att kunna avvärja överfall i stil med Ruhrockupationen — och vad den eventualiteten förut betytt i den internationella ekonomien och politiken torde väl nu vara alla uppenbart.

Anmärkas må dock, att den engelska tidskriften »The Banker» enligt referat i »Affärsvärlden» för en tid sedan offentliggjorde beräkningar, enligt uppgift verkställda av framstående engelska och tyska experter, rörande den tyska statsbudgetens avfattning under åren 1933/34—1936/37. Enligt denna källa uppgingo de totala statsutgifterna dessa år till resp. 9,7, 12,2, 16,7 och 18,8 milliarder RM. Av dessa skulle till rustningsändamål ha gått 3,0, 5,5, 10,0 och 12,6 milliarder RM. Dessa beräkningar synas sålunda snarast ligga över än under Churchills uppskattningar. Den citerade engelska tidskriften torde dock icke ha anseende för att vara absolut pålitlig och har f. ö. — vilket dock icke säger något i sak — blivit föremål för beslag i Tyskland.

Emot »The Banker» talar vidare, att man i Wall Street för ungefär en månad sedan uppskattade Tysklands s. k. hemliga skulder (tacite förutsatta att ha använts i upprustningssyften) till endast 2 milliarder dollars, d. v. s. omkring 400 millioner pund. Åsikt står sålunda emot åsikt, och man når nog längst med att tillämpa Bone's realistiska metod.

Churchills yttrande kan emellertid förstås ur en annan och mera primär synpunkt, än att misstänkliggöra Tyskland, nämligen som en stimulans av den engelska försvarsviljan. Den stora engelska demokratiens vapenuppvisningar ha ju under det sista århundradet förmått tillförsäkra densamma viktiga ekonomiska fördelar. Det var först under den s. k. Medelhavskrisen i samband med Mussolinis Abessinienäventyr, som det brittiska krigshotet blev utan effekt, beroende på att Englands flotta icke troddes vara stark nog att uppnå en snabb seger över Italien. Det är en ny sådan fatalitet, vilken man vill undvika genom att förläna den engelska krigsberedskapen en offensivstyrka av sådan omfattning, att det i framtiden liksom förut skall räcka med militära demonstrationer utan efterföljande krig.

Hur pass allvarligt försämrad man finner Englands situation vara, framgår av en ledande artikel i den synnerligen auktoritativa tidskriften »The Round Table» (dec. 1936). I densamma påpekas, att vid en konflikt med Tyskland har England numera — i motsats till läget år 1914 — att räkna med en fientlig hållning hos Italien och Japan, vilka inneha viktiga positioner invid brittiska imperiets huvudnerv. Den logiska konsekvensen härav blir, enligt artikelförfattaren, att England i första hand måste gardera sig mot ett eventuellt tyskt flygangrepp, vilket skulle kunna förlama viktiga industricentra. Några överdrivna lamentationer angående Tysklands redan befintliga flygflotta gör vederbörande visserligen inte. Det är Tysklands möjlighet, att från den rationellt organiserade flygindustrien snabbt erhålla nya plan i ersättning för de i eventuella drabbningar förlorade, vilket väckt ängslan. En motsvarande »fordisering» av den engelska flygindustrien blir m. a. o. en nödvändighet.

Betecknande för artikeln i »The Round Table» är den där förutsatta orsaken till ett tyskt angrepp, den olycksaliga fransk-ryska pakten. I följd av densamma måste, anser tidskriften, Tysklands obetvingliga »Drang nach Osten» först taga sig uttryck i ett angrepp på Frankrike. Vill man undgå en dylik utveckling, har man bara en sak att göra, nämligen att totalt förändra pakten, och »detta bör brittiska regeringen på ett taktfullt sätt låta franska regeringen förstå».

Under tiden rustar England.

O. Bjurling.